

”וכי מה אתה חושב שראיתי בהם? מלאכים? שרפי

מנהיג הדור שהילך נגד

במלואת עשרים שנה להסתלקותו של כ”ק מרן אדמו”ר ה’פני מנחם’ מגור זצוק”ל, אנו פורסים יריעה נרחבת לדמות קדשו, דרך זכרונותיו ושיחות עם מקורביו – החל מימי נעוריו בצל אביו הקדוש ה’אמרי אמת’ זי”ע, דרך שנותיו כאברך, כראש ישיבת ‘שפת אמת’, ולימים כמנהיג הדור ואדמו”ר לרבבות • ליומא דהילולא ט”ז אדר

נח שפירא

בצל אביו הקדוש

ימי נעוריו של ה’פני מנחם’ עברו בצל אביו הקדוש ה’אמרי אמת’ בגור שבפולין, בתוך אווירת ההתעלות והרוממות הטבועו בקרב חותם כל ימחה. כל חייו חי ונשם ה’פני מנחם’ את אותם ימי הזוהר בפולין, את דודיו הקדושים אחיו וגיסיו הקדושים, חסידים ישישים בעלי מדרגה ומורמים מעם, יחד עם רבבות אלפי ישראל שבאו לחסות בצל אביו הקדוש ה’אמרי אמת’, ועל כולנה את אביו הגדול אשר לא זזה ידו מתחת ידו.

לימים יזכיר אמרות קודש ומעשי רב שראה ושמע מאביו ה’אמרי אמת’ כשבהתרחשות הרברים היה ילד קט.

לדמיר, קהילנא, אטווצק, שטאנוויץ, מרינבד – לעיירות מרפא ומרגוע אלו היה נוסע ה’אמרי אמת’ בעיקר בימות הקיץ, בכדי לפוש ולהחליף כח, פעמים רבות לקח עמו ה’אמרי אמת’ את בנו ה’פני מנחם’ עמו. ה’אמרי אמת’ היה יוצא לשאוף אויר צח, כשהוא מוקף בבניו הקדושים ובחסידים רבים אמידים ששפר עליהם מזלם והיה ביכולתם לשהות במקומות אלו.

המראה היה מלכותי ביותר, הרבי, אחוז שרעפים מתהלך בתוך יערות הער, יש ועוצר ואומר אימרה. פעמים בלימוד ופעמים בחסידות, אוזניו של הילד, שהפך לחלק מהנוף המרהיב של הפמליא, קולטים אימרות רבות. לימים כאשר יעלו על המוקד מרביתם יהיה הוא ממעתיקי השמועה, וימסור מאותם הגיגים.

באחת הפעמים תוך כדי הילוכו עוצר ה’אמרי אמת’ וקורא את הפסוק “לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה’ אלוקיו עמו ותרועת מלך בו” – ויטעים, “עמו”, כעין דרשת חז”ל – “עמו

בקדושה של מעלה. כ”ק מרן אדמו”ר ה’פני מנחם’ מגור זצוק”ל

זכרונות מימי הפסח

בשלהי מכתבו של ה’פני מנחם’ מערב פסח שנת תשל”א, מעביר ה’פני מנחם’ את רגשותיו, בכותבו: “בהתקרב חג הפסח, הנני תמיד נזכר בפסח בגור כד הוינא טליא. כי אז הייתי מקורב ביותר לאדמו”ר זצ”ל כי בכל השנה היה עסוק ביותר, אבל בפסח הי’ בבית פנימה. בבחינת

במלאכתו”, כשרבקים בעול מלכות שמים, אין נחשבים החטאים ואפשר לשוב.

ימים רבים יעברו וקולו של הרבי יהודה בשולחן ליל השבת “ה’ אלוקיו עמו” – עמו במלאכתו, עול מלכות לשמים. יעביר בכך לקהל עם מאותה לבת אש שהדהדה ביערות עד.

רפים? לא! צרות ודמעות של יהודים ראיתי דרכם!"

רוחו של כל אחד ואחד

בצל אביו. בטיול באחת מעיירות המרפא לצד אביו ה'אמרי אמת'

"התפללתי על צדיק הדור". לצד אחיו ה'לב שמחה' זצוק"ל (בימין) התמונה נראה גאב"ד קוממיות הגר"ב מנדלזון זצוק"ל

המקיים את התורה מצער

שנותיו הראשונות לאחר נישואיו, היו שנות דוחק וצער. תלאות רבות פקדוהו בחייו האישיים, עוני ומחסור כלכלי, קשיים במספר תחומים, והעולה על כולנה – בנו הפעוט שנולד חולני ומיוסר בגוף ובנפש, והחזקתו בבית היתה כרוכה בקושי עצום ובצער בלתי פוסק. באותם ימים קשים לחצה עליו אמו הרבנית שייסע להרה"ק מבעלזא ולהתברך מפיו בנוגע לסבלו העצום. רבנו לא הפך בכך בתחילה, אולם משרבו עליו הפצרות אמו, שם פעמיו אל בית הרה"ק

באותם ימים יחזור ה'אמרי אמת' גם על הפסוק "ולא תהיה ערת ה' כצאן אשר אין להם רועה", ומוסיף שמשנה רבינו התפלל שגם כשהרועה לא יהיה אתם יחזיקו מעמד. שבועות בודדים לאחר מכן פרצה המלחמה. לימים כשיתעטר ה'פני מנחם' בנזר האדמורו"ת יעמוד אחרי תפילת שחרית בשבת הראשונה להנהגתו – פרשת פנחס, יאחזו בציציותיו ויפתח: שמעתי מכ"ק אאז"ל בשצ'אוויניץ, יפקוד ה' וכו' אשר יוציאם ואשר יביאם. יעמיק ברברים, ברזי ההנהגה.

"והגדת לבנך" אגיד ביי", ובפרט בערב פסח. באפיית המצות".

"ואח"כ כשהייתי ישן במיטתו עד היותי בן ז' שנים (כשגדלתי הבנתי, שאולי הי' זה כדי שלא אפריע לאמי בעבודתה בבית...) וכמה פעמים ניגש אלי לראות אם אני ישן, כמובן שלא יכלתי לישן אלא עצמתי עין ועשיתי עצמי כישן".

"ואח"כ בערב לא זוהי ידי מקרכתו עד אחרי הסדר, באפיית המצות אמנם לא ראיתי אומר הלל – אבל כל רמ"ח אבריו פנימה אמרו הלל בשמחה ובהתלהבות".

כותלי ביהמ"ד יוכיחו

פעמים רבות היה חוזר ומתאר ה'פני מנחם' את אוירת חודש אלול שהיתה בחצרו של אביו, איך רעדו הקירות, כשהוא מליץ על כך את מאמר חז"ל "כותלי בית המדרש יוכיחו". לימים חרט את הדברים בספר, למען יעמדו ימים רבים. "אאז"ל (ה'אמרי אמת') התאונן. אצל אבא זצ"ל (ה'שפת אמת') באלול רעדו הקירות. ואצלי נכנס לרכבת אחת ויוצא מרכבת אחת, ואאז"ל ה'אמרי אמת' בעצמו כל מעשיו לשם שמים ותמיד קיים בכל דרכיך דעהו. וכוונתו להרבות כבוד שמים נסע לכנסיה גדולה או לזיכוי הרבים ובכל זאת הכרתי (במקצת, כהכרת ילד את קירות לבבו שרעדו – וכן בדורי רמ"ב זצ"ל ראו באתגליא)".

ה'פני מנחם' היה שח שזוכר מילדותו, שעמד והתבונן בתפילתו של אביו, ובתפילתו של אחיו הרה"ק רבי משה בצלאל זצ"ל הי"ד. כילד עשה עליו רושם כביר תפילתו של רמב"צ, עד ששאל לתומו את אחד ממחנכיו מי יותר גדול הרבי או רמב"צ. וראי שהרבי השב לו הלה. מרוע? שב והקשה. והרי רבי משה בצלאל רועד כולו מפחד ה' כשמתפלל. ואילו על אבי לא רואים תנועות חיצוניות. השיב לו הלה. הרבי כל כך גדול הוא שגם את זה יכול להסתיר.

אשר יוציאם ואשר יביאם

שצ'אוויניץ ימים ספורים לפני המלחמה. הרבי ה'אמרי אמת' יוצא לטיולו היומי, חוזר על הפסוקים הנאמר בפרשה – פרשת פנחס "יפקוד ה' איש על העדה אשר יוציאם ואשר יביאם", ומוסיף: יוציאם מהפחיתות והרע, ויביאם לקדושה ולטוב.

עם כ"ק האדמו"ר מזוטשקא וצוק"ל

"מועצת גדולי התורה", חינוך העצמאי, ווער השיבות, ועוד. לאחר כולל שהחל לכהן בקורש באותם תפקידים, עמדו כולם בפעמים אל מול הצלחתו העצומה, ודרכו המיוחדת במינה בעומדו בראשות מוסדות כלל ישראל.

והגדולה מכולם – עת הוטלה עליו עטרת הנהגה, להיות רועה ישראל אשר יוציאם ואשר יביאם. לכאורה הנהגתו קצרה בשנים הייתה, אך ראה זה פלא – למרות שרוב שנותיו כיהן כראש ישיבה ובתפקידים רבים ונוספים. זכור רבנו בעיקר כרבי רבי קדוש עליון ורב אנפין בהנהגה, רבי "זקן ומלא רחמים", רבי מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. בתוך תקופה קצרה מאוד מעת אשר קיבל על עצמו את ההנהגה, היה נראה כאילו כבר עשרות בשנים מנהיג הוא את עדתו ואת כלל ישראל, והנהגה זו היא אשר הותירה חותם בל ימחה בלב העם.

בשנים קצרות הכמות בהן ישב על כסא ההנהגה, השכיל לאחר תחת הנהגתו את כל גווני היהדות החרדית, הייתה זו הצלחה מופלאה שנבעה מהכרת העם בכוחו הפנימי ורצון האמת שבקרבו, להיטיב עמם ולהנהיגם בחסד וברחמים. למען הכלל הסכים לדרת אל המקומות הירודים ביותר, וכדרכם של רועי החסידות לא בחל בהוצאת יקר מזולל גם מאישים פחותים מאוד. אביו ה'אמרי אמת' כתב במכתב – "לשיג ושיח עם ראשי הציבור הרחוק אין כל קשר לאיסור ההשתתפות עם הרשעים, וכי לא מצינו שגדולי התנאים פנו להשפיע אצל רשעים

לוקחו לבית". כמובן שעל הספרים האלו כבר לא היה מרוויח... אחד מבחורי הישיבה שהורמן אל החנות לשם רכישת ספר, נתקל בגערותו של רבנו – מדוע בחר ישיבה מסתובב ברחובות?!! היית צריך לבקש ממני והייתי מביא לך אל הישיבה!."

ראש הישיבה

בשנת תשי"ז נפטר ראש ישיבת 'שפת אמת' הגאון רבי יעקב העניך סנקביץ זצ"ל. ורבנו נקרא על ידי אחיו ה'בית ישראל' לעמוד בראשות הישיבה. ותיקי התלמידים עדיין זוכרים את הפליאה שאחזה בכול – הרי רבנו הצטנע כל ימיו וכוחו בלימוד לא היה ידוע כלל. שיעורו הראשון הרהים את שומעיו – כוחו הגדול הן כסיני והן כעוקר הרים בא לידי ביטוי במלוא העוצמה, ותלמידיו הבינו איזו זכיה נפלה בחלקם. אותו שיעור נסב על דברי הסוגיא במסכת שבת "משלה בהם האור", ולקראת סופו הופיע לביקור פתע ה'בית ישראל' שהאזין לחלק מן הדברים. מששמע את נושא השיעור אמר 'ה' יעזור שתזכה שאורך ימשול בתלמידים!'

עומד ומשמש

כמו בתפקידו הראשון כראש ישיבה כך היה בשאר כהונות הקודש שלקח על עצמו במשך השנים למשא העם. בכל אחד מהם –

ותיאר בפניו את צערו על בנו החולה. הרה"ק הגיב מייד בהיאנחו: "אוי, אוי אוי!" רבנו לא ידע או שלהרה"ק מבעלזא עצמו גם היו ילדים לא בריאים לפני המלחמה, וכשהתבררה לו עובדה זו, שח בפני מקורביו שלא היה מעלה בדעתו לגרום צער להרה"ק. שאלו הרה"ק מבעלזא – מה רצונך? מבקש אני להתברך, אמר רבנו, שהסבל בגידול הילד, לא יפריע לי בלימודיי! בירכו הרה"ק מבעלזא כבקשתו. כעבור תקופה קצרה נוצרה האפשרות להכניס את הילד למוסד מתאים ולבית באה הרווחה. כל ימיו תלה זאת רבנו בברכתו של הצדיק.

מרבם ספרים מרבה חכמה

במשך כשנתיים החזיק רבנו לפרנסתו חנות ספרים ביחד עם שותף מבני המשפחה. גם חנות זו ניהל לפי בקשת אמו למען ישיגה על אותו שותף שמעמדו הרוחני לא היה מהמשופרים ונוקק להשגחה וחזיון תמידיים. פרנסה גדולה לא הניבה החנות הזו, אולם עגמת נפש היא הסבה לו מלוא החופן. אך גם בזמנים הללו בהם אכל מרורות מהגורמים שהו קשורים לחנות, הגה בתורת ה' ללא לאות והיא הייתה שעשועיו בעוניו. באותם ימים קבע חברותא עם הגה"ח רבי נתן לובארט זצ"ל ללימוד שבעה דפים חוק ולא יעבור לפני יציאתו אל החנות, וגם בחנות עצמה ישב בפניו והיה שקוע בלימודיו. פעם סיפר "כל ספר טוב שהיה מגיע אל החנות, הייתי

מתוך קדושה ויראה. דבריו שיצאו מן הלב נכנסו אל הלב, דווקא משום שהרגישו השומעים כיצד יוצאות המילים מליבו הטהור והשופע חמלה, מתוך רצונו להיטיב עמם ברוב רחמיו.

אל ליבו הקדוש לקח כל צרה באופן אישי, וכדבריו על עצמו כל אבן שאדם מסיר מליבו בחדר הזה, אני לוקח ומעמיס על ליבי! אל פתחו שחרו יהודים מכל גווני היהדות, כולם מצאו אצלו מזור ועצה, ברכה ותושיה. כשהחליף את משקפיו ביקש ממנו מקורבו האדמו"ר מטאלנא שליט"א את משקפיו הישנות. אמר לו רבנו – "וכי מה אתה חושב שראיתי בהם? מלאכים? שרפים? לא! צרות ודמעות של יהודים ראיתי דרכם!" מכל קבלת קהל שנמשכה שעות ארוכות היה יוצא שבור ורצוצץ, ובתשישיותו בקושי הצליח לעלות לביתו. סיפר בנו ראש הישיבה שליט"א – רציתי שאבי יקבע מזווה בחדרי אשר היה ממוקם בדרכו לביתו. במשך חורשיים החזקתי בכיסי מזווה ופטיש קטן, ותכננתי לבקש ממנו שיקבע את המזווה בעלותו לביתו. בכל יום לווייתו בדרכו מקבלת הקהל, ולא העזתי לבקש זאת ממנו – הוא היה כה לאה ותשוש, עד שלא הרהבתי בנפשי עוז.

כששב מן "הכנסיה הגדולה" בה הכריז אחיו ה"לב שמחה" על תקנת לימוד הירושלמי. ביקשו מלווייו לשמוע מפיו את דעתו על תקנה זו. אך הוא כדרכו הסתיר את מחשבותיו והפטיר באמירות סתומות גרידא. אולם כשהגיע לביתו, חבש את כובעו וחגר את אבנטו, זינק אל הארון ולקח כרך ירושלמי, בו הגה שעות ארוכות ברציפות לקיים דברי חכמים! לפני הנהגתו היו לו מספר מקורבים עמם התנהג ברעות וקירבה יתירה. אחיו הקדושים הוהירו את אותם מקורבים – "אל תחשבו שהנכם חבריו, גבוה הוא ממכם עד למאוד". ואכן כל המקורבים אליו מספרים על אותה תופעה – לפתע, באמצע שיחת חולין לכאורה, היה רבנו פושט צורה ולובש צורה, ונהפך לאדם אחר לגמרי כשכולו אחוז שרעפי קודש. כל מי שנכח במעמד מעין זה היה לובש חלחלה וניצב מרחוק לנוכח השלהבת שבערה סביבותיו.

סדר לימוד

בשנים הראשונות לאברכותו נהג רבנו להגות בלימוד הנ"ך שעות ארוכות. בלימודיו אלו רכש לעצמו שליטה מלאה בנ"ך ובמפרשיו, וקיים בעצמו את מאמר חז"ל אודות התלמיד חכם שצריך להיות מקושט בכ"ד ספרים. לקרוביו ששאלוהו מדוע הוא מקדיש ללימוד הנ"ך זמן כה רב השיב – לבר המצווה שלי קיבלתי במתנה מדודי הקדושים הרה"ק רבי משה בצלאל והרה"ק רבי מנחם מנדל מפאביאניץ ספרי נ"ד. דודי לא נהגו לעשות דברים סתם כך ללא כוונה מיוחדת – כנראה לא התכוונו שהנ"ך יעמוד בארון לשם קישוט

עם הגרי"מ דושינסקי זצוק"ל

עם כ"ק האדמו"ר מרחמסטריווקא זצוק"ל

נשפך מטוב וחסד בעבור כל בריה בעולמו של הקב"ה. צרתו של כל אחד הרעידה את ליבו הרחום, וכל זמנו הקדיש למציאת דרכים בכדי להיטיב עם זולתו. הייתה זו תכונתו הבולטת, ואף גרפולוג אליו הביאו פעם את כתבו של רבנו לאיבחון, התבטא – "עיקר צדקתו ניכרת ברצונו להיטיב לזולתו!" וכך גם דרש מחסידיו בתביעה תמידית ובלתי מתפשרת – "עין טובה!" תביעה עליה חזר בכל הזדמנות.

לא רק בהטבה גשמית אמורים הרברים. רבנו שגילם בצורה העילאית ביותר את המושג של "רבו שהביאו לחיי העולם הבא", הקדיש מאמצים רבים והקיו מתמצית דמו בכדי לעלות יהודים על דרך המלך וכדבריו בשמועס הראשון – "להוציאם מהבוץ, ולהכניסם אל הקדושה!" רצונו כי עז להכניס תורה וקדושה אל תוך ה"יודישע הערצער", הביאו להשתמש במילים חריפות ובביטויים החודרים עד לדרכוכה של נפש. ורבים מהנכנסים אל חדרו הקדוש, הרגישו בזכות דיבוריו המרטיטים ועזוע שהשיל מעליהם את קליפת החומר והציב יסוד לבניינם מחדש

וכופרים כשזה נגע לטובת הכלל?! וכך נהג ה"אמרי אמת" הלכה למעשה. גם רבנו הלך בדרכי אביו, ואכן, עם כל סלידתו העמוקה מכל שמץ של רע, הקריב את רגשותיו וזמנו, ושוחח עם אישי ציבור בעלי השפעה, בנסותו להציל את כל אשר ניתן בעד התורה והיהדות. עם זאת לא חסך את שבטו מכאלו שלא רק טובת הציבור עמדה מול עיניהם. קרה שנפגש עם עסקן מפורסם, ובאמצע שיחתם רבנו שם ליבו לכך, שכל השיחה נערכת 'לכבוד' התמונה המשותפת אותה מבקש העסקן להשיג ע"י הצלם אותו הזמין מראש... פנה אליו רבנו ואמר בחריפות "יצא לי כבר לראות פגישות שנערכות 20 אחוז למען התמונה, בהמשך ראיתי גם כאלו שנערכו 80 אחוז בשביל התמונה, אבל תשעים ותשע אחוז לכבוד התמונה! זאת עוד לא ראיתי!..."

רצונו להיטיב לזולתו

טוב ליבו ורחמנותו לא ידעו גבולות. ליבו

עין טובה ושפלות ברך מופלאה

החסידים בעיר ירושלים והם ביקשו ממי שיכול שיתרום להם ספרים. בין היתר גם מה'אמרי אמת' שנענה להם ותרם להם ספר מספרייתו הגדולה. כעבור זמן נסגר אותו שטיבל והגבאים השיבו את הספרים שנתרמו לבעליהם ובין היתר את הספר שתרם האמרי אמת לבעליו, ועל כן יש בו שוב את חותמתו של האמרי אמת.

"אחד הבחורים שנכחו שם ציין בפניו בידענות כי נדמה לו שאותו שטיבל היה במקום אלמוני והפני מנחם מיר הצדיק את דבריו. כעבור זמן נודע לו כי טעה לחלוטין, ואז הבין אל נכון כי הרבי (שכיהן אז כראש הישיבה) במידותיו המופלאות הכניע את דעתו בפניו אף שהיה מדובר בבחור צעיר. (ואגב יצוין כי הפני מנחם שהיה כולו איש של שלום ועין טובה ציין בפני אותו בחור כי סיבת סגירתו של השטיבל הנ"ל היתה משום שפרצה שם מחלוקת בין המתפללים והיא שהפסיקה את קיומו).

מנהיג לרבבות. באחת משמחות נישואי נכדיו

"איך אפשר לשכוח?!"

כראיה לשפלות עצמו שהחזיק את עצמו לאין וכאסקופה הנדרסת היה גם 'פאלגער' – מה שבקשו ממנו היה משתדל לעשות ולקיים. בימי למדי בישיבת שפת אמת הייתי גבאי, הוא היה נכנס להודיע שהיום (שבת בבקר כשהלב שמחה לא היה בירושלים) ייעדר מהתפילה כיון שיש לו ברית וכדומה, ומפעם לפעם היה משתתף עמנו בסעודה שלישית בחדר האוכל בפנימיה.

ובקשה לבר הייתה מספיקה כדי לבוא ולהשתתף אם רק יכול היה ולא הייתה לו מניעה היה משתדל למלא כל בקשה שהופנתה אליו, זה היה גם מוטב ליבו העצום ומההכנעה שהרגיש כלפי כל יהודי. כשהחלו ללמוד תלמוד ירושלמי בשנת תש"מ, היינו קבוצת בחורים שלמרנו שיעור ירושלמי מדי יום, התלהבנו מהחידוש שבדבר ובסיום כל מסכתא ערכנו אנו חברי השיעור סעודה מצומצמת והיה זה לעיתים תכופות כי המסכתות בזרעים הינן קצרות למדי. הייתי מזמין אותו זי"ע מדי פעם לסעודה ואף פעם לא סירב, אלא אם הייתה לו סיבה שבשום אופן לא יכול היה להגיע. כך ישב עם מניין או שניים בחורים ושחח ודיבר דברי תורה מוסר ויראה. זוכר אני כי

לשוחח עימו בענין מסוים והפני מנחם חוזר על דבריו "און דו זאגסט אזוי" (ואתה אומר כך) משל הם תורה מסיני, ומבטל את דעתו לדבריו בר שיחו משל הוא שווה אליו. "כך היה מעשה בבחור שסייע לו בסידור הספרים בביתו בימי ערב פסח. לכשסיים את מלאכתו שאלו ה'פני מנחם' מה יבקש בשכרו, ואותו בחור ביקש ספר עתיק יקר ערך במיוחד שהיה ירושה אצל ה'פני מנחם', והוא במלוא ההכנעה נענה לאותו בחור והעניק לו את הספר.

"ושוב מעשה כשהשתתפתי עם קבוצת בחורים שניקו בביתו את הספרים לקראת פסח תוך כדי העבודה ניגש כמה פעמים שוחח עמנו והראה לנו ספרים מעניינים עתיקים, וגם ספרים שהיו שייכים לאבותיו הקדושים, בתוך הדברים ניגש והצביע על ספר מסוים באמרו עם ספר זה הייתה אפיזודה מעניינת, והראה כי ישנה על דף שער חותמת של ה'אמרי אמת', לאחר מכן חותמת של אחד מבתי החסידים ('שטיבל') דגור בעיר ירושלים במקום פלוני, ושוב חותמת של האמרי אמת. המחזה עורר פליאה והפני מנחם הסביר לנו שהספר היה שייך לאמרי אמת. לימים הוקם אותו בית

מזה יותר כשנתיים ומחצה מאז החל 'תבונות' רואה אור עולם, זוכים קוראי הגליונות למאמריו המרתקים של הגאון רבי ברוך וידיסלבסקי שליט"א, רב ומו"צ באשדוד וראש בית המדרש להוראה 'יד רמ"א' בקריית גת, המתפרסמים מעל דפי גיליון זה ועוסקים במגוון עניינים הלכתיים מרתקים כשהם מחכימים את הקוראים ומעשירים את עולמם התורני מדי שבת בשבתו.

הגר"ב וידיסלבסקי שליט"א זכה להיות ממקורביו של ה'פני מנחם', עוד משנות כהונתו כראש ישיבת שפת אמת ולאחר מכן בשנות הנהגתו, לימים (לאחר הסתלקות ה'פני מנחם') זכה גם לבוא עימו בקשרי חיתון, וכעת לרגל יומא דהילולא אנו משוחחים עימו על דמותו המופלאה של רבו הגדול, כאשר הגר"ב שליט"א שופע סיפורים ועובדות מחייו של ה'פני מנחם' כמעייין המתגבר.

גולת הכותרת

מה היתה הנקודה המרכזית בה ניתן להגדיר את 'הפני מנחם'?

הגר"ב וידיסלבסקי: אפשר להרחיב ולשוחח על דמותו לאין שיעור, השליטה המופלגת בכל מכמני התורה, עבודת ה' שלו, התפילה המרוממת ההתמסרות לכל אחד ואחד, הקדושה, הצדקות, האמונה הפשוטה והתמימה שכמו 'נטפה' ממנו בכל עת, אבל נבקש לדבר במיוחד על גולת הכותרת של מכלול מעלותיו, היא הענווה, השפלות שלו וההכנעה לכל אדם ובפני כל אחד. צריך להבין שבעת לידתו כבן זקוניו של אביו ה'אמרי אמת', היה ה'אמרי אמת' במעמד של מלך ישראל ממש. רבבות חסידים נהו אחריו, ודבריו השפיעו על העולם היהודי כולו בפולין ומחוצה לה, אשר הטה את אוזנו לשמוע את אשר ידבר. לתוך המעמד הזה – בית כזה של הוד וגדולה ותפארת נולד ה'פני מנחם' בשנת תרפ"ו, ובעצם מצד הטבע היה יכול לסגל לעצמו הנהגות של נסיך על כל המשתמע מכך – אך בפועל הוא היה ההיפך הגמור, מבטל דעתו בפני כל אדם ונכנע מפני כל אדם. כבנו של הרבי הרי שהעמידו לו משמש, אבל הוא אמר פעם שאביו לא הרשה לו לקרוא "משמש" אלא "חבר", וכך היה לו זה כחינוך ודרך חיים. כי אכן יכול היה חסיד

הופקד על חינוכו. לצד אביו האמרי אמת' בטיול באחת מעיירות המרפא. בימין התמונה נראה כ"ק האדמו"ר ה'בית ישראל' מגור'צוק'ל'

תמיד נענה לבוא לכל שמחה והיה בא לכל מקום בארץ בו הוזמנוהו לשאת דברים, כאשר רוב השנים – בכהנו כראש ישיבה, היה מתנייד בתחבורה ציבורית משך שעות ארוכות, אבל ההכנעה הזו לבקשתו ודעתו של רעהו היתה אבן יסוד בהנהגתו.

"ואם אנו עוסקים בענוותנותו העצומה, נכנס אליו פעם יהודי שהיה יודע לדבר היטב בפני הקהל ואמר לו שבראותו שהקהל נהנה מדבריו נכנס בליבו תחושת גאווה ומה יעשה וביקש להתייצג עימו שהרי הפני מחנם' היה מפורסם כמדברנא דאומתיה. השיב לו: 'תעשה טעויות. גם אני עושה טעויות', וכך גילה מבלי משים מצפונות ליבו".

הזכרתם את שנות ילדותו בצל האמרי אמת'. וחלא היה כבר בשנותיו המבוגרות כאשר נולד היפני מנחם, מי השגיח על חינוכו?

"בתקופה האחרונה לחייו, ביקשתי כמה וכמה פעמים להיכנס אליו כדי לשמוע ממנו על דמות קדשו של אחיו ה'בית ישראל', בהיות שעסקנו אז בהוצאת הספר 'פאר ישראל' על דמות קדשו. באחד הימים קיבלתי טלפון מבני ביתו שאבוא לחיפה, וכך קמנו ונסענו עם הסופר הרה"ח ר' אהרן סורסקי הי"ו, לשמוע ממנו על ה'בית ישראל'. במשך למעלה מ-3 שעות שוחח עימנו בהתרגשות עצומה שלעיתים הגיעה עד כדי בכי, אודות אחיו ה'בית ישראל', דמותו הקדושה ומעלותיו הכבירות כשהוא מביע אליו את הערצתו העצומה. בין היתר סיפר לנו גם את כל קורותיו שלו מאז ילדותו ואת העובדה שהבית ישראל היה מי שהופקד על חינוכו עוד בבית אבא בפולין, וכך גם

שנים התבוננתי שוב בסיפור זה ומצאתי בו פן מאלף ברגע שהבחור הצעיר מזכיר לו וכמה בחורים שמעו זאת כדי לא להשאיר אותי נכלם עשה כאילו נזכר ומיד אמר את הספירה או שזה גם מעין הכנעה – להישמע להוראות...

מי גדול ומי קטן

"יחד עם זה" – עוצר הגר"ב את שטף הזכרונות כדי להבהיר נקודה חשובה "עם כל כמה שהיה מבטל דעתו בפני כל אדם, זה היה עם אנשים פרטיים. אבל כאשר היה מדובר על נושאים ציבוריים, מגע עם עסקנים וכדומה, שם ראו את עוצמתו הכבירה. יכול היה לנוף בראש הממשלה מבלי לייחס לו כל ולמעמדו כל חשיבות, וככלל בעוד שאצל הציבור מקובל כי יש לכבד את העסקנים ופחות את האדם 'הקטן', הרי שאצלו היה בדיוק להיפך – האדם הקטן והפשוט וזה ממנו למעמד של שווה בין שווים, ואילו כאשר היה מדובר בעסקנות ציבורית וכל כהאי גוונא, ראו עד כמה הוא סולד מכך..."

"אך העיקר כאמור היא הענווה והשפלות המופלאה שלו. וההכנעה בפני כל האדם. בנו הגאון החסיד רבי יצחק דוד שליט"א אמר פעם (בקריאת שם לת"ת 'פני מנחם' בב"ב ביום השלושים), שבמדרש ואתחנן מוזכר כי משה רבינו אמר על עצמו "זכרו אותי ואת עצמותי ואמרו אוי לו לבן עמרם שרץ לפנינו כסוס ונפלו עצמותיו במדבר" (כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר הוא היה כסוס הרץ לפניו). וכך קיים הפני מנחם בנפשו כאשר עשרות בשנים היה כסוס הרץ לפני הציבור.

אנו היינו אוכלים מצלחת אחת כמנהג חסידים דאז, אך לו משום יראת הכבוד הנחנו צלחת נפרדת, הוא מחה על כך ואמר בצחות לשונו בלשון הגמרא (ערוכין ג): "קדירה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" אך כשאוכלים לבד הקדירה נשארת קרה.

פעם אחת לאחר סעודה שלישית שאכל עמנו בחדר האוכל, היה זה במוצאי שבת שלפני חג שבועות יום השנה של אביו ראש גולת אריאל זי"ע, הצעתי לפניו לגשת לעמוד לתפילת ערבית, ביודעי שיש מנהג כזה להתפלל לפני העמוד מוצאי שבת לפני יארצייט, כמדומני שאף פעם לא נהג כך, אך כשבחור צעיר מציע לו ומבקש ממנו הוא לא ראה סיבה מוצדקת לסרב. (בפעם אחרת בליל שבת לפני שבועות, פנה אלי אחד מה'דענים' בקרב הבחורים, שיש לכבד את הראש ישיבה באמירת קדיש ברכו – בגור נהגים שהאבילים הם אומרים את הקדיש ברכו לאחר מזמור לרוד לפני עלינו, ויש שהנהיגו לעצמם להשתדל לומר קדיש ברכו שבת לפני יאהרצייט – בקשתי ממנו, ושוב הוא ממלא בקשה אינו מסרב לגבאי בשעה שכמרוני אף פעם לא נהג כך)

באותו מוצאי שבת שלפני שבועות נוכחתי שוב בהכנעה הזו וטוב לבו ואיך הוא נוהר לא לבייש אחרים אף על חשבון כבודו שלו, לאחר שמו"ע בלחש החל הציבור לומר 'לשם יחוד' שלפני ספירת העומר וכשהציבור השתתק וציפה לשמוע ממנו בעל התפילה את הברכה והספירה התעבה השקט והסמך, והוא עומד ראשו מוטח כלפי מעלה והוא נראה כמתאמץ להיזכר. כך עברו כמה דקות מביכות ואחר כך הוא אמר את הברכה בקול ובהתרגשות כדרכו ושוב ממשיך לשתוק ולנסות להיזכר... הרגשתי אני הקטן שאיני יכול לשאת זאת יותר, צעדתי כאילו באקראי סמוך למקומו ולחשתי קרוב אליו את מספר היום. באותה שניה החל לומר בקול את הספירה של אותו יום ואני הרגשתי מצוין... עד למחרת... אז ניגש אליו בנו הצדיק רבי אריה זצ"ל (אשר לימים נעשינו מחותנים) שדמה לאביו במיוחד בתכונה זו של שפלות והכנעה והטבה ליצירי כפיו של הקב"ה. ואמר: "אבא אמר לי, ברוך חשב ששכחתי את הספירה וכי איך אפשר לשכוח! הרי צריך לחשוב כל היום ולזכור את הספירה של אותו יום. והסביר לי בנו זצ"ל, כנראה הוא ניסה להיזכר בכוונה המיוחדת שיש לכונן בספירה של אותו יום. באותו רגע בושתי ונכלמתי אני הקטן העזתי להזכיר לי את הספירה לא זכרתי במי מדובר... לאחר

עם כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל

עם כ"ק האדמו"ר מוויז'ניץ זצוק"ל

ולעבוד את הבורא בכזו פשטות כבתחילת הדרך. הייתה לו למשל קבלה ללמוד אחר האוכל חוק ולא יעבור, מעולם לא קם משולחנו ללא שיגש ללמוד במשך שעה ארוכה, ואפילו בשעת עייפות ויגיעה. זכורני כיצד היה יושב בסעודות שבת כשהוא לבוש במלבושו העליון הביתי, כהרף עין לאחר ברכת המזון כבר נראה לבוש בקפוטה הרגילה וחגור בגרטל כשהוא הוגה בתלמודו.

מאות סידורים היו בביתו, וכמעט כולם היו מעוטרים בהערותיו והוספותיו בכתב ידו. גם הקבלות אותם נהג לקבל על עצמו – שבע קבלות לכאורה פשוטות ויסודיות, נהג לכתוב על הסידורים ושאר הספרים בהם השתמש בקביעות. גם בערב פורים האחרון לחייו בעלמא הדין כתב את הקבלות הללו. בכל יום היה אומר פרקי תהילים ושופך נפשו לפני ה'. בתוך ספרי התהילים שלו נמצאו רשימות של אנשים הזקוקים לישועה, ובראשם כתב את גדולי הדור מכל החוגים והערות. ישנה גלויה אותה כתב לבני ביתו בהיותו בפולין – "כשהייתי בקאצק התפללתי על כל כלל ישראל ועל צדיק הדור שליט"א" (אחי הלב שמחה).

למעלה אפשר לפעול יותר

במוצאי פורים האחרון סרב להושיט את ידו לאלו שחפצו להיפרד ממנו. הוא הסתובב בבית ואמר משפטים כמו "ומשה עלה אל האלוקים" "למעלה אפשר לפעול יותר". בני הבית התעטפו בחרדה מפני הבאות, אך לא שיערו עד כמה הזמן קצר. רבנו עלה על מיטתו ומסר את נפשו בעבור כלל ישראל בהשיבו את נשמתו הטהורה אל בוראה במיתת נשיקה. המילים אותם כתב ביומו האחרון מגלמים יותר מכל את דמותו המרוממת של איש האלוקים שבחייו ובמותו היה קשור ואחוד בקוב"ה, באורייתא ובישראל ולא ביקש דבר כי אם להרבות כבוד שמיים: "פורים בעיקר בהסתר, אסתר מן התורה ואנכי הסתר אסתיר (חולין קל"ט): כל אשר תאמר ינתן לה מרומז על נשמות צדיקים שנקראים לבא אל המלך, ואמרו חז"ל מיתת צדיקים מכפרת, וצדיק יכול להוציא נשמות מהגיהנום, הצדיק האמתי רוצה מה שהש"י רוצה, לא בקשה דבר כי אם וגו' הני וגו' שומר הנשים".

לברר האם יצא כבר הקונטרס הבא.

לפשט עקמומית שבלב

אמרות קבועות היו לו לרבנו, בחינת "הוא היה אומר", אמרות כמו "ששה דברים בבני אדם", "גער בלבותיהן של ישראל". אמרות בהם השפיע טללי תחיה על הנפשות הצמאות. מאמרי חז"ל שנראו כתמוהים מצאו את פתרונם בפירוש על פי קבלה או חסידות. אמרי קודש ובהם תביעה "היהורו ברשות!" אותם דברי רשות הנרמים לאדם כ"היתר" ובהם שורש פורה ראש ולענה. גערותיו תחינותיו פשוטו עקמומיות שבלב, והרימו לגבהים את צמודי החומר.

לעומת שיחות קדשו שהיו מרוממות בצורה בלתי רגילה, והציבו דרישות גבוהות ובלתי מתפשרות. כשנכנסו אליו לקודש פנימה, היה פורט את תביעותיו לפרוטות קטנות, ודרש מכל אחד לפי דרגתו ולא כחוט השערה מעבר לכך. כשנשאל לפשר הסתירה הזו השיב: "כשמרימים את התקרה, יש שאיפות לעלות גבוה יותר!" ודו"ק. לעתים ענה לשואליו דברים שכלל לא התכוין לומר, ולאחר מכן אמר – כך שמו בפי משמייים. מפליא המשפט הבא אותו כתב בתוך מכתב לאחד מחשובי החסידים, המכתב כלל הוראה מסויימת ובסופה כתב "אפילו שאינך מבין, שמע לי וייתב לך".

"ואני בער ולא אדע"

יחד עם ידיעותיו המופלגות, השגותיו הנוראות, והמדרגות אליהן העפיל, הייתה עבודתו תמימה ופשוטה כעבודתו של נער צעיר. הייתה זו עבודה שבלב שנבעה גם מתוך הרגשת שפלות עצמו וענוותנותו הנוראה. הוא הרגיש את עצמו כ"כ קטן ושפל. מאומה לא ייחס לעצמו.

האדמו"ר מסלונים בעל ה"נתיבות שלום" אמר על רבנו – "הכרתי הרבה יהודים גדולים, אבל יהודי בגיל שבעים שעבר את בוראו כבחור צעיר, זה עוד לא ראיתי!" זו היא מעלה וגדולה נדירה להניח את המדרגות וההשגות הצידה,

בעלמא. בקיאותו בספרי התנ"ך ומפרשיהם הייתה מדהימה – מלה במילה בעל פה ממש. נכרותיו שיחקו פעם במשחק, ובו כל אחת הייתה צריכה למצוא שם של אשה שמתחיל באות לפי סדר הא"ב. כשהגיעו לאות ט' התקשו למצוא שם המתחיל בה. ועל כן פנו אל רבנו שלמד בחדרו. על אתר השיב – "טפת בת שלמה (מלכים א' ד), ותדענה לכן שבתנ"ך כולו אין עוד שם אשה המתחיל באות ט'!" וגדול החידוש הראשון שידע לומר שאין עוד שם כזה, יותר מן הראשון!

בכל יום היה כולל סדר לימודו הקבוע – חומש עם פירש"י, נ"ך, ודף היומי בבלי וירושלמי – אשר בדרך כלל אחז בו הרבה לפני הדף אותו כולם למדו. מלבד דפים אלו היה לו סדר לימוד משלו בש"ס. בספר הרמב"ם הגה מדי יום ביומו באריכות ובעמקות כשעליו בנה חידושים רבים. כן למד גם שולחן ערוך. בספרי המוסר היה לו סדר קבוע בין חמשה ספרים שכאשר סיימם חזר עליהם שוב ושוב, וכמובן מזמורי תהלים רבים. לאחר תחילת הנהגתו קבע לעצמו סדר לימוד נוסף בשו"ע, בציינו את דברי ה'שפת אמת' שעל רבי להיות בקיא בכל חלקי השו"ע. לפני החגים נהג ללמוד את המסכת של ענינא דיומא. באלול תשנ"ד אמר לאחר ממקורביו – היה לי שבוע טוב במיוחד, הספקתי ללמוד את כל סדר דף היומי של חודש תשרי, וכעת אני פנוי ללמוד את המסכתות השייכות לחודש תשרי. באחת השנים למד עם אחד מבניו לפני פסח את כל השו"ע הלכות פסח עם "באר היטב", ועם בן אחר סיים את הלכות פסח עם "חק יעקב", כשהאחד לא ידע על לימודו של השני. את כל הלימודים האלו הספיק בנצלו כל דקה ללימוד וכתירת חידושי תורה, "אינני יכול לישון הרבה", אמר, "זוהי מחלה משפחתית"... בקיאותו בתורת הנסתר היתה לשם דבר למרות שזהר שלא ללומדה בגלוי, וגם כשהזכיר בדרשותיו ספרי קבלה, הדגיש שראה את הקטעים בספרים המביאים אותם... סיפר יהודי שהוא עדיין זוכר כיצד בתקופה בה "בעל הסולם" הדפיס את פירושו בקונטרסים שבועיים, היה מגיע רבנו בריצה ובהשתוקקות